

جای خالی نکات رجالی، تحلیلی و تفسیری در مقتل‌های عاشورایی

استاد سطح خارج حوزه علمیه با بیان اینکه امام شهید بسان قرآن ناطقی است...

استاد سطح خارج حوزه علمیه با بیان اینکه امام شهید بسان قرآن ناطقی است که هیچ زمان و مکانی کهنگی در آن راه ندارد به معرفی مقتل ثارالله پرداخت و گفت: اعتماد به اخبار معتبر، تتبع دقیق درباره منابع اخبار، تحلیل و تفسیر برخی حوادث و جامعیت در بهره‌گیری از علوم مختلف مانند تاریخ، تفسیر، روایت و ... از ویژگی‌های این مقتل است.

ارسال// به گزارش ایکن، آیت‌الله محمدعندلیب‌همدانی، استاد درس خارج حوزه قم، ۱۴ مردادماه در ادامه مجموعه درسگفتارهای عاشورایی که به همت موسسه آموزش عالی حوزوی امام خمینی استان فارس برگزار می‌شود با موضوع «معرفی مقتل ثارالله» سخن گفت.

وی در ابتدای این نشست که به صورت مجازی برگزار شد با اشاره به اینکه در این ایام و در آستانه محرم، مناسب است که مطالب علمی ارائه شود، گفت: هر آنچه در مورد وجود مقدس حضرت سیدالشهداء(س) بگوییم باز جای بیان و مطلب جدید وجود دارد؛ امام شهید بسان قرآن ناطقی است که هیچ زمان و مکانی کهنگی در آن راه ندارد؛ این ما هستیم که باید از این آب زلال و معرفت ناب استفاده کافی باید ببریم.

مصحح مقتل ثارالله با بیان اینکه این کتاب نواقصی دارد که در چاپ‌های بعد اصلاح خواهد شد، افزود: حاج میرزا حسین‌عندلیب‌همدانی نویسنده این کتاب است که در سال ۱۳۲۶ قمری برابر با ۱۲۸۷ شمسی در شهر اصفهان متولد شد آن هم در خانواده‌ای که روحانی و اهل منبر و حسینی بودند؛ والد ایشان مرحوم شیخ محمدتقی‌عندلیب‌همدانی است که از دانش‌آموختگان حوزه نجف و از علمای بنام ایران در عصر قاجار بوده است؛ او با صوت زیبا به روضه‌خوانی به عربی و فارسی می‌پرداخته است و آیت‌الله مرعشی‌نجفی خاطراتی از ایشان برای بنده بازگو کرده است.

مؤلف و نویسنده آثار تحقیقی درباره عاشورا اضافه کرد: شیخ محمدتقی دوست صمیمی عمان سامانی بود که در اشعار عمان به این رفاقت تصریح شده است؛ او در اصفهان ازدواج کرد و دو فرزند متولد شدند که یکی از آنها حسین، مؤلف کتاب ثارالله است؛ حسین یعنی والد ما بعد از وفات همسر به همدان رفت و مدتی هم در تهران زندگی کرده است. عمده استفاده مرحوم پدرم از نظر علمی حتی درباره مقتل سیدالشهداء(ع) از آیت‌الله آخوند ملاعلی معصومی همدانی بوده است. وی در سال ۱۳۷۸ شمسی دارفانی را وداع گفت. ویژگی‌های مهم کتاب مقتل ثارالله

استاد درس خارج حوزه قم، گفت: اولین مطلب درباره این کتاب، این است نویسنده از دوره کودکی افتخار ذاکری و روضه‌خوان بودن در کنار پدر را داشته و در تمامی مراحل تحصیل علم با این افتخار همراه بوده است؛ آشنایی کامل با مقاتل و اشعار فارسی و مهمتر با اشعار ناب عربی از همان دوره داشته است لذا کتاب از وزانت برخوردار است. دومین ویژگی کتاب این است که از اوایل بحث خطابه شروع به یادداشت برداری کرده است و هر جا از واعظ و ذاکری نکته‌ای دیده و شنیده یادداشت کرده است. خودش دائماً با عبارات مقاتل مانوس و در تفکر بوده و هرگاه به مطلب تازه‌ای برخورد می‌کرد فوراً آن را یادداشت می‌کرد؛ دفاتر و کتب خطی منبری بسیاری از منبری‌های بزرگ را یادداشت برداری کرده و حدود ۴۰ سال به این کار مشغول بوده است.

عندلیب‌همدانی اظهار کرد: همه کتاب‌هایی را که در زمان خودش درباره امام حسین(ع) نوشته شده خوانده و پشت جلد کتب یادداشت زده است و حتی روزنامه‌ها را مطالعه می‌کرد و اگر نکته قابل توجهی می‌دید یادداشت می‌کرد بنابراین این کتاب ثمره تعداد زیادی یادداشت پراکنده در مورد شخصیت امام حسین(ع) و نهضت عاشورا است؛ ایشان دنبال متنقل نوشتن نبود زیرا معتقد بود مقتل زیاد نوشته شده است ولی جای آنچه خالی است بررسی نکات تاریخی، رجالی، تحلیل قیام و نکته‌های تفسیری است.

استاد حوزه علمیه گفت: ویژگی سوم اثر این است؛ بارها شاهد بودم در ثلث شب که برای تهجد برمی‌خاست بخش عمده عبادت ایشان در دل شب نوشتن این کتاب و مطالعه یادداشت‌ها بود و می‌نوشت و گریه می‌کرد و با امام حسین(ع) چنین انسی داشت؛ خود ایشان به بنده فرمود دفتر اول یادداشت‌ها را به عتبات و کنار مضع شریف امام(ع) بردم و عرض کردم نمی‌خواهم کتاب، معمولی باشد، امام(ع) را به حضرت علی اکبر(ع) قسم دادم که کاری کنند که کتاب ماندگار باشد. اعتماد بر منابع معتبر

عندلیب همدانی تصریح کرد: ویژگی چهارم کتاب این است که سعی نویسنده این بود که بر منابع معتبر اعتماد کند؛ لذا احادیثی که بوی کذب و جعل دارد در آن دیده نمی شود و از رؤیا پرهیز شود مگر در موارد خیلی نادر که از سوی بزرگان نقل شده باشد و سند معتبر درباره آن رؤیا داشته باشیم همچنین به عنوان مؤید و شاهد و نه دلیل. ایشان تا جایی به کار مطالعه پرداخت به بیماری چشم و نابینایی مطلق مبتلا شد لذا حک و اصلاح به من منتقل شد و تلاش کردم تا زمانی که ایشان در قید حیات بودند بخش عمده کتاب چاپ شود و این کار صورت گرفت گرچه نقائصی هم دارد مثلا در برخی موارد اشعار عرب و عبارات عربی مقتل را ترجمه نکرده ایم زیرا عجله داشتیم زود به چاپ برسد.

استاد درس خارج حوزه علمیه اضافه کرد: ترجمه این بخش ها و ترجمه کتاب به عربی از برنامه های آینده ما هست و یادداشت هایی که نیاورده ایم هم مورد استفاده قرار خواهند گرفت؛ یکی از نواقص کتاب عدم ورود جدی به مباحث پس از نهضت عاشورا است که البته تلاش شد با مباحثی که بنده درباره اربعین دارم این نقیصه برطرف شود.

پاسخ به شبهه درباره مباهله

آیت الله عندلیب همدانی با اشاره به برخی مطالب ناب در این کتاب، تصریح کرد: مثلا وقتی مباهله را منابع اهل سنت مانند کشاف و تفسیر فخررازی مطرح می کند این جمله را از آنها نقل می کند: «کان قد احتزن الحسین و اخذ بیدی الحسن و فاطمه تمشی خلفه و علی رضی الله عنه خلفها...» ایشان می گوید مفسرین مباهله را از رویدادهای سال نهم و یا دهم دانسته و سال تولد امام(ع) را هم در سال سوم و چهارم نوشته اند یعنی سیدالشهداء در هنگام مباهله شش تا هفت سال سن داشته است و کودکی در این سن را در بغل و آغوش نمی گیرند، در روایت نقل شده دارد که پیامبر(ص) در مباهله امام(ع) را در آغوش گرفته بود و این دو با هم متعارض هستند. قطعا فعل پیامبر(ص) همانند رفتار ایشان حکمتی دارد و باید در آن تامل کنیم؛ ایشان فرموده شاید به این منظور بود که با فعل خودش علاوه بر قول نشان دهد که حسین منی و انا من حسین.

وی اضافه کرد: در صفحه ۷۹ دو نکته را درباره زیارت اربعین آورده و فرموده است که این دو جمله یکی بیانگر امری ذاتی و جعل الهی در نام و یاد و مصیبت حضرت(ع) است و جمله دیگر هم علت غایی قیام را بیان کرده است؛ یعنی در جایی که می گوئیم السلام علی قتیل العبرات، قتیل بودن اثر قهری و ذاتی است و نه هدف غایی قیام، بنابراین امام کشته نشد تا ما گریه کنیم ولی در تعبیر «بذل مهجته فیک لیستنقذ عبادک من الجهالة و حیره الضلاله ...» بیانگر هدف و علت غایی قیام است. همچنین در مورد اینکه حسنین(ع) در فتوحات حاضر بودند یا خیر به تعیت از مرحوم جعفر مرتضی گفته است که خیر و هیچکدام از این دو امام(ع) در نبردهای فتوحات حاضر نبودند و آن را جعلی می داند.

وی با بیان اینکه منابع اولیه مقتل در این کتاب ذکر شده است، افزود: برخی می پرسند که منابع اولیه از چه بوده است و حتی مقتل صحیح ابومخنف مطالبش را از کجا آورده است چون حادثه را ندیده و درک نکرده است؛ لذا ما در کتاب روایات رسیده از ائمه(ع) به خصوص گزارشات امام سجاد(ع) و اهل بیت(ع) در ضمن خطبه ها و عزاداری ها را آوردیم؛ همچنین مطالب کسانی که جزء لشکر امام(ع) بودند ولی به فیض شهادت نرسیدند آورده شده است؛ گزارش سربازان و گزارشگران دشمن هم با ذکر منبع آورده شده است؛ ایشان همچنین مطالبی را از مرحوم آخوند، استادش شنیده بود از جمله خطبه معروف حضرت(ع) در مکه است که تعبیر «خیر لی ... انا لاقیه» شاید بدون ضمه «خ» و تشدید «یا» باشد، اگر نظر آخوند درست باشد یعنی پسندیده شد و انتخاب در آن وجود ندارد.

نظر متفاوت درباره تبدیل حج به عمره

استاد حوزه علمیه اضافه کرد: وی در کتاب با ذکر مستندات فقهی در بحث تبدیل حج به عمره از سوی امام حسین(ع)، با روایات صحیحه اثبات شده که امام(ع) این کار را نکردند (چنان چه مشهور شده است) و تاکید شده که از ابتدا امام حسین(ع) احرام عمره مفرده بستند؛ همچنین در صفحه ۲۴۴ نکته ای بیان شده است؛ مورخین می گویند تعیین هجرت به عنوان مبدا تاریخ توسط خلیفه دوم انجام شد ولی ایشان ادله آورده که در دوره خود پیامبر(ص) این کار انجام شد؛ ایشان تاکید دارد که در منابع معتبر اهل تسنن، زمان شهادت امام حسین(ع) سال ۶۰ هجرت ذکر شده است.

وی افزود: همچنین ۴ علت برای مهلت گرفتن امام(ع) در شب عاشورا بیان شده ضمن اینکه تتبع بسیار خوبی در مورد اینکه چند تن از صحابه که پیامبر(ص) را درک کرده اند در عاشورا حضور داشتند؛ در مورد مقتل حضرت علی اکبر(ع) و حضرت قاسم(ع) هم مطالبی بیان شده که بیانگر تسلط ایشان بر مقاتل است. در صفحه ۳۰۲ مدرکی از منابع انساب ارائه شده مبنی بر اینکه امان نامه علاوه بر حضرت عباس(ع) به علی اکبر(ع) هم داده شد ولی هیچکدام آن را نپذیرفتند.

عندلیب همدانی تاکید کرد: مطالبی در این کتاب دیده می شود که در آثار دیگر وجود ندارد؛ مقاتل یا گزارشی است یا تحلیلی؛ مثلا لهوف و نفس المهموم گزارش هستند ولی مقتلی که علاوه بر گزارش و تحلیل به ابعاد تفسیری، روایی، رجالی و علم انساب و تاریخ و ... پرداخته است همین کتاب مقتل ثارالله است.